

*В. І. КРИЖАНІВСЬКА, студентка V курсу
(Тернопільський експериментальний інститут педагогічної освіти)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У РОБОТІ ПСИХОЛОГІВ-ВОЛОНТЕРІВ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 12, с. 75–76

Наводяться результати теоретико-практичного дослідження волонтерами психологічних причин і наслідків виникнення наркоманії, умов, які призводять до вживання неповнолітніми психотропних речовин, ролі волонтерської роботи з профілактики адиктивної поведінки у підлітковому віці.

Проблема алкоголізму, наркоманії, СНІДу гостро стоїть в усьому світі, але в Україні вона становить особливу загрозу. Адже молодь нашої країни формується у складних соціокультурних умовах економічних і політичних суперечностей. І саме проблема наркоманії є найбільш актуальною, оскільки вона з великою швидкістю поглинає людську психіку і набуває великих масштабів. Як результат пошуку нових форм і методів роботи з цим лихом постає потреба у волонтерській діяльності. Причини, через які люди різних професій стають волонтерами, різні — це бажання допомогти іншим, бажання зробити внесок у суспільство, набуті професійних навичок, досвіду роботи, отримати рекомендації для роботи тощо. Тому, зважаючи на вищезазначені причини, потрібно створювати мобільні бригади волонтерів, до складу яких входили б педагоги, психологи, лікарі. Завдання таких об'єднань — працювати з наркоманами, групами ризику, дітьми, які схильні до вживання наркотичних засобів.

Тернопільськими волонтерами були встановлені обставини, за яких діти починають зловживати психотропними речовинами.

Слід зауважити, що чимало осіб, які є залежними від наркотиків, починають зловживати ними в юнацькому чи навіть у підлітковому віці. Показово, що від загальної кількості наркозалежних 60 % становлять молоді люди до 17 років, серед яких, що дуже прикро, 27,6 % дівчат; кожному другому школяреві пропонували наркотики, кожен четвертий вживав їх один раз, 2 % школярів вживають наркотики постійно. Зазначимо, що це період переходу від дитинства до

дорослості, коли дитина має підвищену чутливість до зовнішніх і внутрішніх впливів, які саме в цей час призводять до дуже важливих, безповоротних наслідків.

Підлітковий вік — це найсприятливіший період для формування адиктивної поведінки. Це пов'язане з тим, що дитина прагне до змін радикальних, помітних у своїй особистості, але водночас не завжди правильних і потрібних. Підліток хоче пізнавати якомога більше всього, все спробувати; чимшвидше стати дорослішим, переймаючи звички і способи поведінки старших; стати самостійним і незалежним від батьків, водночас побоюючись чимось виділитись, вирізнитись, бути не таким, як усі — ці суперечності дуже часто призводять до вживання наркотиків. Імовірно причиною адиктивної поведінки є нерозуміння батьками дітей. І як наслідок, неповнолітні знаходять таку підтримку, розуміння у спілкуванні з однолітками на вулиці.

Також однією з причин наркоманії є проблема дітей з багатодітних сімей, де зустрічаються випадки, коли батькам бракує часу, щоб приділити увагу дитині (особливо якщо їх у сім'ї більше п'яти). У цьому разі вона почуває себе забутою, відкинутою, нікому не потрібною. Саме такі обставини спонукають підлітка до пошуку способів утечі від жорстокої реальності. Доведений до відчаю, він починає вживати різні психотропні речовини, що послаблюють цей біль. Як правило, такі підлітки групуються у злочинні формування, щоб здобути необхідні кошти для купівлі наркотиків.

Наступна ситуація — це заможні сім'ї. Батьки в цих сім'ях забезпечують дітей всім необхідним, задовольняють усі дитячі бажання та примхи, а при цьому діти не вміють цінувати зароблені батьками гроші та куплені на них речі. Такі підлітки не потребують нічого, і тоді вони починають шукати ігор та розваг, які не можуть їм дати батьки. Необмеженість неповнолітніх у власних коштах дозволяє їм вільно придбати бажані наркотичні речовини. Ще однією причиною залучення дітей заможних сімей до наркотиків є те, що досвідчені наркомани користуються їхніми грошима для придбання необхідних психотропних засобів.

Невід'ємним фактором виникнення адиктивної поведінки також є несприятливий сімейний клімат. Спричинювати його можуть надмірне опікування дитини (гіперпротекція); недостатність батьківської опіки (гіпопротекція); постійний конфлікт між самими батьками чи батьками та дитиною; розлучення батьків або неповна сім'я; проблемні стосунки підлітка з вітчимою чи мачухою; малозабезпечені сім'ї.

Так, на базі Тернопільського наркологічного диспансеру студентами-волонтерами було проведено анкетування для виявлення причин зловживання підлітками наркотичних засобів. Результати підтвердили наведені вище припущення. Зокрема, встановлено, що 79 % неповнолітніх, які приходять на обстеження у зв'язку з уживанням психотропних речовин або на лікування від наркоманії, зростали у неблагополучних сім'ях, серед них 59 % — у неповних, 27 % — у малозабезпечених родинах. 46 % дітей пов'язують свою залежність з неприємними спогадами — це смерть мами чи тата; постійні фізичні покарання, знущання.

Значною мірою сприяють формуванню в дитини схильності до вживання психотропних речовин батьки-наркомани. У деяких випадках вони самі залучають її до наркотиків. Варто розглянути проблему, яка досліджувалася в місті Тернополі. Ситуація склалася така, що батьки масово виїжджають за кордон, щоб якось допомогти своїй

сім'ї, оскільки відомо, що на Тернопільщині найвищий рівень безробіття. Підлітків залишають на виховання вулиці саме в той час, коли мама і тато їм найбільше потрібні. Друзі, знайомі часто замінюють дітям батьків, стають авторитетами для них. Але цей авторитет у багатьох випадках не є корисним, а навпаки, шкідливим, особливо тоді, коли друг — наркоман.

Зазначені психологічні причини розповсюдження наркоманії доводять про необхідність диференційованого підходу до профілактики наркоманії. Підлітку необхідно пояснити неприпустимість навіть одноразового прийому психотропних речовин, підкреслюючи те, що у деяких людей відбувається звикання до них уже після першої спроби. Цю роботу волонтери проводять у формі лекцій, бесід, диспутів, причому для хлопців і дівчат окремо, зважаючи на особливості психіки різних статей.

Наступною формою профілактичної роботи є залучення дітей до різних видів діяльності, тобто збільшення зайнятості підлітків у гуртках, секціях, до того ж на безкоштовних засадах при школах та інших закладах освіти. Дитина, якій подобається така діяльність, проявлятиме свою творчість у таких гуртках, через що у неї не залишатиметься часу, не виникатиме навіть думки про наркотики. Тут також потрібна волонтерська допомога, щоб зацікавити дітей, дати їм можливість реалізувати, знайти себе.

Таку роботу доцільніше проводити у формі тренінгів з невеликою кількістю дітей, щоб забезпечити ефективність цього методу профілактики. До участі в них рекомендується запрошувати колишніх наркоманів та їхніх родичів для роботи у психотерапевтичних групах, яка проводиться за комплексною програмою: профілактичні бесіди у групах; перегляд та обговорення відеофільмів; надання методичної допомоги, анкетування і тестування, індивідуальна робота з учнями, які бажають пройти профілактичний курс проти тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії.